

קל וחומר וכו' ואח"כ את הירושלמי דמייית קרא דכחזב זאת זכרון בספר וק"י הוא על הקריאה ואין לזכר לסמך ורמז מה"ת רק על הכתיבה וכמו שמבאר הרמב"ן בעל"מ סוף השורש השני, וא"כ לגבי מלות חטבה מספיק הק"י כמ"ש הריב"ש, והוא הדין לזכור או יחיד שנעשה להם גם שיכולים לקבוע יום מועד לעצמם ביום שנעשה להם הגם ומורה נמי עבדי (כלשון החת"ם אר"ה סו"ס קס"ג), ואין כאן חשש כל חוסר כיון שיש הק"י כמו במדרכי ואסתר מעצדות לחירות אומרים שיר ממיחה לחיים לא כ"ש, והיינו דוקא צגם של הלל ממיחה לחיים אבל בפדות משאר לרות נא, כמ"ש חת"ם אר"ה סי' קנ"א דבעינן דומיא דמדרכי ואסתר וכל זמן שיש עלינו שיעבוד מלכות וליכא פדיון מעצדות לחירות כל שאין ההלל ממיחה לחיים אין לקבוע יו"ט. וא"כ ב"ד דליכא תרתי הלל ממיחה לחיים וגם מעצדות לחירות שנפדיו משיעבוד מלכות שזכינו לעצמאות בעצמאי בודאי מורה לעשות יו"ט (ועי' חת"ם אר"ה סי' ר"ח ד"ה מ"מ, שכתב וז"ל לקבוע יום שמחה ביום עובד כגון חטבה ופורים דאורייתא הוא מק"י משיעבוד לגאולה אומרים שיר ממיחה לחיים לא כ"ש וק"י דאורייתא הוא, וכו', ומ"ש דפורים וחטבה וכל ימי מגילת תענית לעשות זכר לגם ממות לחיים הוא דאורייתא ממש מק"י כדאיתא פ"ק דמגילה ועיין רמב"ן סוף שורש צ' מ"מ היינו לעשות זכר לגם אבל ליכא וכוונת הזכרון ההוא הוא מדרבנן כגון קריאת מגילה ומשלוח מנות והדלקת נרות בחטבה הכל מדרבנן אבל לעשות שום זכר ק"ת הוא דאורייתא מק"י ה"ל ע"כ (חת"ם).

ונלע"ד ליישב דברי המהרש"א דמגילה דף ז' (ממחלוקת קמא כ"ל). עפ"ד הפרי"ת אר"ה סי' תר"ע סק"א שחירץ קושית הב"י כיון דשמן שזכר היה צ"י כדי להדליק לילה א' א"כ לא נעשה גם אלא ל' ימים ולמה קבעו ח' ימים, ותי' הפרי"ת דיומא קמא היה שצביל הגלגל נגד אויביהם דאין סברא שיקבעו ז' ימים מכ"י ואילך ועיקר יום הגלגל שהוא כ"ה לא יקבעו לדורות, ואולי נ"ל גם הנרות היו קובעים לדורות יום א' ליו"ט צה"ל והודאה אלא שצביל גם של פך השמן קבעו ח' ימים לדורות יעו"ש. והשתא אע"פ שיש ק"י צגם חטבה היינו רק צגם הגלגל שהוא ממיחה לחיים, אבל צגם של פך השמן שאינו ממיחה לחיים ליכא ק"י ולכן הולך המהרש"א לומר שגם בנר חטבה מלאו סמך של שום דרשה ורמז בחורה כדאיתא במדרשות, וכבר כתבתי לעיל שכונתו למדרש שהצ"ח רמב"ן עה"ת ר"פ צה"ל ודרשה זו על הגם של הדלקת הנרות צמורה שהיה ע"י פך השמן, ודוק (ומה שהיו מנערים ומפקקים כל כך בענין חידוש המלה של מקרא מגילה משא"כ צמורת חטבה, עיין בקרבן העדה לירושלמי מגילה פ"א ה"ב שזה מחמת דכתיב הלא כתבתי לך שלישים ולא רבעים לפיכך חשבו צמורת זו ק"ת סתירה לדברי תורה. ובחת"ם אר"ה סי' קנ"ג כתב מה שהי' קשה בעיניהם מעיקרא עד שמלאו רמז דחוק מן החורה והטעם לקושי הזה נ"ל משום שאין להוסיף זכירת שם שמלק וזרעו בחורה צרים צלל שנה ושנה יעו"ש).

ובהנה מה שכתבתי לעיל צגם החת"ם אר"ה סי' ר"ח דחטבה וכיוצא בו לעשות זכר לגם של הלל ממות לחיים הוא דאורייתא ממש מק"י וק"י דאורייתא הוא, ושם רמז לדברי הרמב"ן צגם"מ (וכ"כ החת"ם בהגהותיו לש"ס צמגילה דף ו'). הנה הרמב"ן המליץ ליישב דעת צה"ג שמונה מלות חטבה צין תרי"ג מלות דאורייתא אבל לא מוכרח שהרמב"ן גופא יסבור כן, ובאמת קשה א"כ מאי קאמר הגמ" מ"ה וציאים לא פיתחו ולא הוסיפו על מ"ש בחורה חוץ ממקרא מגילה, הלא ק"י דאורייתא הוא וניתן לדרש מ"ג מידות וא"כ גם במקרא מגילה לא שייך לומר שהוסיפו שהרי לא הוסיפו מדעתם (וכיוצא בזה הקשו החוספות צגם, שבת דף פ"ז ע"א על הא דקאמר שהוסיף משה מדעתו דדרש ק"י יעו"ש). ומלאהי שהר"ם צחוספותיו לסמ"ג ה' מגילה הקשה קושיא זו על הגמרא דמגילה, והוכיח מה שהק"י אינו רק אסמכתא, והנה על הגמרא דמגילה דף י"ד שם מאי דרש ק"י ומה מעצדות לחירות אמרין שיר פירש רש"י, ביצ"ת מלרים אמרי שיר על הי"ס, והעו"א הקשה ע"ז דשירה זו לא הוקצבה חובה לדורות אלא לשעה בשעת הגם לחוד אמרו וכלן

לחדש לנו דבר לא זו משם נושאין ונותנין בדבר עד שהאיר הקצ"ה עיניהם וכו', הרי שהיתה המלה הא חסורה להם א"כ הוא צלל לא חוסר עלינו, אלא שלא למדנו לחוסר ע"פ נצ"ח אלא מן הכחזב שאמה אלה המלות אין נצ"ח ראוי לחדש בו דבר משתה, עכ"ל. והיינו לפי שמדרכי ואסתר נציאים היו (והירושלמי ה"ל הוא צגם, מגילה פ"א הלכה ה'). אך הרי נצ"ח מורה לשמוע לו אפילו נעבור על דברי תורה אם הוא רק לפי שעה כמבואר צימות דף ו' ע"ב, לפיכך הולך הרמב"ן ה"ל (בסוף השורש השני) לומר צטעם שחשבו מלות מגילה לחוספת לפי שהוקצבה חובה לדורות, ומסיים הרמב"ן אלא שסמכו על חובה (ר"ל חובה לדורות בקריאתה) בקל וחומר הזה, ועל כתיבתה מן הרמז שמלאו כחזב זאת זכרון בספר (ר"ל צין הכתובים כ"ל). וכן פירשתי ואסתחן מציא הרמב"ן מקודם את דברי הגמרא דין שצמגילה דף י"ד לענין קריאת המגילה שדרשו ע"ז קל וחומר, ואח"כ מציא את דברי הירושלמי, וסיוס הדברים בירושלמי שם (פ"א דמגילה ה"ה) הוא שמלאו הרמז כחזב זאת זכרון בספר דהיינו לענין כתיבתה לקובעה צין הכתובים, לפי שכן הקל וחומר נלמד רק קריאה צלל פה ולא להוסיף על כתבי הקודש, וכמו שהבאתי לעיל צגם העו"א למגילה דף ז' ע"א ד"ה כתבתי לדורות.

עכ"פ לגבי חטבה מספיק הקל וחומר לצד וא"ל יותר לשום רמז ודרשה וסמך בחורה, ודברי המהרש"א צה"ג למגילה דף י"ד ע"א (ד"ה חוץ ממקרא מגילה) שהבאתי לעיל תמוהים מאוד, וכבר הבאתי דברי הריב"ש צמגילה דף י"ד שכתב צה"ג צטעמא דחיקו חז"ל מלות נר חטבה אע"פ דאין נצ"ח ראוי לחדש דבר מעשה משום שסמכו על הק"י ה"ל.

שוב מלאהי צמהרש"א צה"ג למגילה דף ז' ע"א ד"ה כתבתי לדורות שכתב צגמא דכתחלה לא ראו חכמים שחרי' המגילה קבועה בכלל הכתובים מחמת הטעם של שלישים ולא רבעים רק שחרי' המגילה מכלל המלות שאין אלא דברי חכמים, כמו מלות נר חטבה" ולא מכלל מלות הכתובים הגאמרים ברוח הקודש וז"ש הע א"זק ושמע לדברי חכמים הלא כתבתי לך שלישים וגו' אין לך לרצו עד שמלאו להם סמך מהמקרא דמגילה היא מכלל השלשה וכו', ועוד אמרו בירושלמי שהשיבו לה משום דאין נצ"ח ראוי לחדש דבר מעשה עד שהאיר הקצ"ה עיניהם ומלאו כחזב בחורה ונציאים וכתובים, ואיכא לנימר דתלמודנו לא חש ששיצו לה כן דאין כאן משום דאין נצ"ח ראוי לחדש דהא איכא ק"י כדלקמן ומה מעצדות לחירות אמרו שיר ממיחה לחיים לא כ"ש, ומיכה לא סגי לן צה"ג ק"י ואיטעריך קראי דהכא דמשום האי ק"י ראוי לאומרה צמלות חכמים כמו השירה אבל לקובעה צין הכתובים ליכא למינף מקל וחומר אי לאו הכי קראי, עכ"ל המהרש"א יעו"ש. ודבריו אלה מתאימים ומסכימים לכל מה שכתבתי לעיל וסותרים לגמרי את דבריו שצדק י"ד. וברור בעיני כי דברי המהרש"א צה"ג למגילה דף י"ד ה"ל הם ממחלוקת קמא לדף י"ד ודבריו צה"ג לדף ז' ה"ל הם ממחלוקת צה"ג וחרז צו מדבריו שצמחלוקת קמא לדף י"ד (וע"פ טעות המעתיק או המדפיס נדפסו גם דברי המהרש"א קמא שהי' לריך להשימט), וחתנו של המהרש"א הדפים אח"כ על ק"ת מסכתות חידושי מהדורה צה"ג של המהרש"א וכתב בהקדמתו שנקרע וחסר הרבה.

ג) הארכתיו בכל זה מחמת שנוגע לדינא צידון דידן, דהנה המנה מלה תי"ד כתב דבר חטבה ליכא לא חוסריו כיון דניתקו ע"י גם שהיה אז וגם יחיד שנעשה לו גם יכול לקבוע יו"ט לדורות יעו"ש, ואילו נעורי הג' ר"מ אריך ז"ל צם' על תורה חידושו למגילה י"ד השיג על המנה דאישתמיטתי לדברי רמב"ן פ' ואסתחן ומהרש"א צמגילה דף י"ד דדוקא ע"י סמך יכלו להוסיף ועל פי זה פקפק צמ"ש המג"א סי' תרפ"ו צגם מהר"ם אלשקר דיכולין צני העיר לקבוע יו"ט על גם שנעשה וכו' יש לדון בזה מחשש כל חוסר יעו"ש. ואף כי הגאון הזה רב גוברי' אבל במחכמה"ה כאן לא לדקו דבריו ונעלמי ממו דברי הריב"ש ה"ל ורמב"ן סוף שורש צ' והמהרש"א שצדק ז' ה"ל, וגם מה שהצ"ח רמב"ן פ' ואסתחן היא ראי' לסתור שהרי הרמב"ן מציא מקודם את דברי הגמרא דמגילה דף י"ד מאי דרש

פירש העו"א מה מעבדות לחירות אמרינן שירכ אביל קאי דאמרינן ביום א' דפסח שהוא י"ג כהן דאמרינן בפסחים דף ק"ז נביאים שצויהם חוקו לשראל שיכיו אומרים אותו ענ כנ פרק ופרק ועל כל ארץ ולרש שלא תצו עליהם ולשגגאלין אומרינן אותו ענ גאולתן ממיחה לחיים לא כל שכן. והגאון בעל צדק עטס צבאיות לעו"א כתב ע"ז: לנאורה אינו מוצן דהא כהן דאמרינן על הנביאים עממן מאי דרוש, ואחי שפיר על פי דברי הרמב"ן בסי' מ' שורש א' שכתב בזה"ל ומה שאמרו נביאים שצויהם ירמוז לדור שיאל ממלכים למשה ואהרן ומרים ואל אליה בני ישראל ולכל בהם רוח הקודש, ע"כ. ואני צעני לא ידעתי מה חיון כזה הגאון בעל צדק עטס הלא גם הנביאים שהיו מיוצאי מלכים ואפילו משה בעממו צויהם לא יכלו להוסיף מדעתם כלום וכמו שמצינו במשה צבצח דף פ"ז שעשה שלשה יצורים מדעתו מחמת דרשה שדרש (ואף תקנות של משה הם דרבנן ולא דאורייתא כמ"ש הרמב"ם בשרשים וברמב"ן הסכים עמו) וא"כ עדיין קשה מאי קאמר שדרשו ק"י מו"מ שחוקו נביאים הראשונים לומר שירכ וכלא גם עליהם קשה כמו על נביאים האחרונים מאי דרוש. ולשיטת הרמב"ן שורש א' יחא שלדעתו הלא של יו"ט הוא דאורייתא אבל בעל עו"א צ"ל בפרו שגת אר"י סי' ס"ט חלק עליו והכריע ופסק דהוא דרבנן ובספק אינו חוזר וקורא. אך לפי מה שכתב להלן העו"א שם דקאי על ליל פסח דהוא דאורייתא יעו"ש אחי שפיר. ובתענית דף כ"ה ע"ב על הא דאמרינן בגמרא הלא דרש ירחא לאו דאורייתא פירש"י אבל הלא דמוכח כגון בחד צבצח ודאי דחי למעמד דכיוון דנביאים חוקוהו שיכיו אומרינן אותו על כל פרק ופרק ועל כל ארץ שלא תצו עליהם כשגגאלין היו אומרינן אותו על גאולתן כדאורייתא דמי.

עכ"פ ולא לנו לדינא צנידון דידן דאין כאן שום חשש ופקפוק כלל משום כל חוסין, רק אדרבה חיוב ומורה הוא לעשות זכר לנב ולקבוע את יום העצמאות ליו"ט ושמחה ולומר זו הלא שלם בלא דיגב. ועי' שו"ת חיים שאל להגאון חיד"א ז"ל ח"ב סי' י"א שהביא דעת קצת פוסקים לומר הלא אף ביחיד או ליצור של עיר אחת שנעשה להם גם עכ"פ בלא צרכה, והוא דקדק מלשון רש"י בפסחים ק"י ע"א ד"ה על כל ארץ שלא תצו אומרינן אותו על גאולתן שמסוים, כגון חנוכה" דמתקנת הנביאים היתה רק על גם שנעשה לכל ישראל ולא ליחיד או עיר אחת. אולם לפי דעת החת"ם א"ח סי' קנ"א גם ביחיד או עיר אחת אם הנם הוא ממיחה לחיים שייך הק"י מעבדות לחירות אומרים שירכ ממיחה לחיים לא כ"ש וא"כ חייבים לומר הלא וי"ל שזו כוונת רש"י שכתב "כגון חנוכה" ר"ל ממיחה לחיים דוקא ולא שאר נרות. ועכ"פ צנח שנעשה לכל ישראל הכל מודים שצריכים לומר הלא ומצוה צחיים שאל שם דצה אומרים צרכה צ"ל פק פוק. וגם הספד ותענית אסור צו כמ"ש החת"ם א"ח סי' ר"ח. מ"מ למעשה לקבוע הלכה לדורות צענין צרכה ההלל והוא דבר מחדש אחרי התקופה הארוכה של אלפיים שנות הגלות, אע"פ שכל מה שכתבתי נראה ברור צענין לדינא אבל למעשה אי אפשר להחליט צה צ"ל הסכמה רצ גדולי הרבנים שלא יצו ליד לא התגודדו ליעשות אגודות אגודות, ואם יעלה בהסכמה יצרכו על ההלל בכל המקומות.

ד) ועתה נבוא לדון לענין השאלה של כת"ה ע"ד צרכה שהחיינו. והנה גבי חנוכה משעתייה לשון הגמרא צבצח דף כ"ג וכשו"ע א"ח סי' תרע"ו נראה דוקא המדליק או הרואה מצד, אבל המאירי צבצח שם כתב וז"ל מי שאין לו להדליק ואינו צמקום שאפשר לו לראות י"א שמצד לעממו שעשה נסים ושהחיינו צלילה א' ושעשה נסים בכל הלילות והדברים נראים עכ"ל. ובאמת קשה על הפוסקים שלא כתבו כדבריו של המאירי עכ"פ בצרכה שהחיינו דהא צרכה זמן אומרינן אפילו צמק דקו"ל צעירוצין דף מ' ואפילו אם אין מצד שעשה נסים רק צענת הדלקה או צענת ראייה מ"מ שהחיינו צריך לצדק על עמם הזמן. אמנם המהרש"ל צבצח דף מ"ו סוף ע"א כתב דצרכה שהחיינו לא שייך לצדק בלא צדק צרכה צרכה אחרת (וכ"כ מהר"ם מלוצ'ין שם) והמהרש"א הקשה ע"ז דהא

מצינו צרכה שהחיינו לצדק צרכה את חצירו אחר ל' יום, אבל נראה דכוונת המהרש"ל על צרכה של עשיית מלוא שאין זו הנחת הגוף אך אם נהנה מלואה דבר כגון צקונה כלים חדשים או רואה את חצירו ושמה ונהנה צראייתו שפיר מצד שהחיינו גם בלא צרכה אחרת ולא קשה קושית המהרש"א. ועי"פ זה יש ליישב לשון הגמרא סוף פסחים ר' שמלאי איקלט לפדיון הבן וכו' וקשה דלמה צריך להקדים פשיטא חקצ"ו על פדיון הבן אבי הבן מצד ולא נקט צקצ"ה בצעיה שהחיינו מי מצד, אך לפ"ד המהרש"ל ה"ל אחי שפיר. דככהן דמעי הנהא לידו יכול לצדק שהחיינו גם בלא צרכה אחרת אבל אבי הבן שאין לו הנחת הגוף רק עשיית המלוא אינו יכול לצדק שהחיינו לצד אם הדיו הוא דכהן מצד צרכה חקצ"ו על פד"כ, ולפיכך הקדים לומר דה פשיטא דצרכה על פד"כ אבי הבן מצד ומשום הכי מצינא ל"י שהחיינו מי מצד דכלא הקדמה של פשיטא וכו' אין מקום כלל לצעיה שלו. והשתא י"ל דעת הפוסקים שלא כתבו צרכה שהחיינו רק צמלדין שמצד שלם צליל א' ואח"כ מצד שמים והרואה מצד צליל א' שמים שהחיינו ושעשה נסים ואח"כ מצד אחת דהיינו שעשה נסים אבל מי שאינו מדליק ואינו רואה, כיון דפשיטא לבו דשעשה נסים לא שייך צ"ל לצדק א"כ אי אפשר שיצדק זמן דצרכה שהחיינו אין מצד צליל צרכה אחרת כ"י המהרש"ל אולם באמת מלצד קושית המהרש"א אי אפשר לקיים דברי המהרש"ל מחמת הקושיא העולה שהקשה עליו הקרבן נתנאל צבצח רפ"ב דמאי פריך צג"י מאי ממעט זמן או גם, חפשוט דממעט זמן דהא צליל שני הרואה מצד א' ואי ממעט גם א"כ המדליק מצד צליל שני להדליק ושהחיינו א"כ איך יכול הרואה לצדק חתה. גם א"א לצדק כיון דהעושה לא מצד רק צרכה כמ"ש החת"ם צבצח שם ולהדליק פשיטא דלא, ושהחיינו לדברי מהרש"ל אין שייך צליל צרכה אחרת, אע"כ דממעט זמן והרואה מצד גם.

והנה מלשון הש"ע אין שום הכרח יותר מלשון הגמרא נגד דעת המאירי, אע"כ דקאמר אם אינו מדליק דצריך לצדק כשרואה נר המוכה, מ"מ יש לומר דה דוקא היבא דאפשר ל"י חוקו לסדר את כל הצרכות וצכללם שהחיינו צענת ההדלקה כמו שחוקו לסדר ציו"ע על הכוס. והיבא דאי אפשר לו בהדלקה יצדק את הצרכות (חוץ מצרכה להדליק) כשרואה את הנרות (וזאת תקנת חכמים מיוחדת צד חנוכה ולא בשאר מצוות מחמת הטעמים שכתבו החת"ם סוכה דף מ"ו סוף ע"א), והיבא דאי אפשר לו גם צראייה מצד לעממו ג"כ צרכה שהחיינו (ולדברי המאירי גם שנעשה נסים) על עמם הזמן דחנוכה שנעשו צו נסים, כמו ציו"ע דאם אין לו כוס קו"ל דזמן אמרו אפילו צמק. והא דאין מפורש דין זה בגמרא וש"ע הוא משום דה מילתא דלא שכיחא שיכיו צמקום שאי אפשר לו לראות נר חנוכה של אנשים אחרים שמדליקים צפתחי הצחים צחון. אבל הפר"ח א"ח סי' תרע"ו סק"א כתב וז"ל ומ"מ שהחיינו רק שהחיינו לא ניתקן אלא על ההדלקה או על הראייה הא לאו הכי לא יצדק והא דאמרינן צפרק צכל מערבין זמן אומרינן אפילו צמק ה"א דזמן דרג"ל עכ"ל והביאו הפמ"ג צ"י תרע"ו צמ"ז סק"ב. והדברים תמוהים צעני מ"ש הפר"ח לחלק בין רגל להנוכה לענין צרכה זמן הלא בגמרא דעירוצין דף מ' צע"ב מהו לומר זמן צ"ב ויו"כ"פ כיון דזמן לזמן אותו אמרינן או דילמא כיון דלא איקרי רגלים לא אמרינן ואמר ל"י רב יהודה אנה חקרא חדתא גמי חמינא זמן ומסים הגמרא דהכי הלכתא דלא כרצ ושמאל דאמרי אין אומר זמן אלא צלל רגלים והלכתא אומר זמן צ"ב וציו"כ"פ ואומר זמן אפילו צמק יע"ש, וצירושלמי פסחים פ"י ה"ב אחר שהביא מאן דאמר אין אומרים זמן אלא צלל רגלים למ"ד כל שכתב צו מקרא קודש צריך להצביר צו זמן (לצב"ה ר"ה ויו"כ) א"ר תנחומא וילא מי שראה תאניה צבורה שמה אינו צריך להצביר זמן ועי' צפני משה שם, הרי אע"כ דלא איקרי רגל מ"מ כיון שצא מזמן לזמן מצד צו שהחיינו דלא גרע מפרי חדש. ואין לומר שעדיין יש חילוק בין ר"ה ויו"כ שהם צכלל המועדים ואסורים צעשיית מלואה משא"כ חנוכה, זה אינו דהא אמרינן צמ"י ערכין דף י' ע"ב לענין אמירת הלל ר"ה

אח דבריו וזכאלי גוונא לא אמרין הלכה כביתא, כידוע ומכריעין וכו' מולכו ובעל כ. משנה ברורה לריבוי לדרך שהחיינו. ואם יצרכו שהחיינו לפני אמירת הלל כמ"ש מהר"ש מוילנא אפשר דשפיר דמי גם לדעת הפר"ח.

אמנם החוס' סוכה דף מ"א ע"א ד"ה העשה הקשו אמאי אקריאת מגילה מזכר שהחיינו ואילו אקריאת הלל לא מזכר יעו"ש וברין שם כתב דאין מזכרין שהחיינו על הלל של ז' ימים טובים אע"ג דתלוי בזמן כיון שחיקו. לומר על כל זרע שלא תצוה על הליבור אין זמנו קבוע עכ"ל יעו"ש. ולכאורה דברי הר"ן נ"ע דהא מה שאמרו בפסחים דף ק"ז ע"א "נביאים שצויהם חיקו לכן לישראל שיביאו אמרין את ההלל על כל פרק ופרק ועל כל זרע וזרע שלא תצוה עליהם בשנאלין אמורים אותו על גאולתו". הכוונה לאו דוקא בשעת גאולתו לפי שעה רק שיאמרו לדורות בכל שנה באותו יום שנגאלו מן החרב. כמו שפירש רש"י שם "כגון חנוכה", אע"פ חוס' סוכה דף מ"ד ע"ב סוף ד"ה כאן, וכבר הצאתי לעיל דברי העו"א במגילה דף י"ד שכתב דהק"ו מיל"מ ממיתה לחיים לא כ"ש לאו משירת היום דזה היה רק לשעה אלא מן אמירת הלל ביום א' דפסח שחיקו לדורות וכן ביום גאולתו מכל זרע, והק"ו הזה הוא שם במגילה י"ד על פורים וכריע"ל שם כתב דגם מלות חנוכה סמכו על ק"ו זה, וא"כ קשה מאי קאמר הר"ן דאין זמנו קבוע הרי זמנו קבוע משנה לשנה ביום מיוחד וקבוע יום שנעשה בו הכנס שנגאלו מחר זו וזו דבר הלא ממנו לזמן שצריכים לדרך שהחיינו. וגרסה שטובת הר"ן כיון שצריכים לומר הלל בכל פעם בשעת גאולתו מחר חדשה שלא תצוה (ואח"כ יקבעו לדורות) ואין יודעים לעולם באיזה יום ה"י עלולה החרב לצוה ואח"כ הישועה שיאמרו הלל ביום הישועה ולפיכך קאמר הר"ן שאין זמנו קבוע (וע"י מ"ש הרב המגיד ה' חנוכה פ"ג ה"ו שלומר הלל על כל זרע בשעה שנגאלו היא תקנת נביאים אצל לאומרו בימים קבועים הוא מדרבנן ומ"ש בספ' משנה שם ע"ז, אצל הלל בדברי רש"י פסחים ק"ז ע"א ד"ה על כל זרע ודעו דף כ"ח ע"ב ד"ה מנהג אבותיהם בידוהם מבוחר בהיפך יעו"ש). אולם הר"ן הא מייירי בהלל של יו"ט לענין אם יצרך פעם שנית שהחיינו בשעת אמירת הלל אחר שכבר צירך בלינה בשעת קידוש ברכת זמן על ע"ס היום, אצל בחנוכה או ביום אחר שנעשה בו גם לכל ישראל ממיתה לחיים ומעצדות לחירות בודאי חזי לאינרופי ברכת זמן על ע"ס היום עם מלות אמירת הלל סמוכים ז"ל ושפיר דמי.

(ו) מ"מ עדין קשה להכניס עלמנו בספק ברכה, וקו"ל בכל מקום שיש חילוקי דעות בברכה דספק ברכות להקל משום חשש ברכה לבטלה, אולם הב"ח א"ח סי' כ"ט כתב דבמחלוקת בברכה שהחיינו יכול לצרך ולא אמרין בזה ספק ברכות להקל, דברכה שהחיינו שצאה על שמחת לבו של אדם יכול לצרך אע"פ שאינו ודאי דחייב לצרך, דאינו עובר על לא תשא אם הוא שמח ומצרך לו יתעלה על שהחיינו וקיימו עד הזמן הזה, אצל שאר ברכות דמצרך אק"צ ואינו יכול לצרך ולומר ואינו בספק ברכה לבטלה יעו"ש. וכן כתב הב"ח גם בא"ח סי' תל"ב. וכן כתב אלי' רבה א"ח סי' כ"ב דלא אמרין ספק ברכות להקל ואינו עובר משום לא תשא כדעת הב"ח, והב"ח בא"ח רבה ראויה. מברכות דף ס' גבי קנה כלים חדשים דפריך וליפולגו בקנה וחרז וקנה להודיעך כח דר"י שצריך לצרך ומשני כח דהיתרא עדיף ל"י יעו"ש. וכן כתב הל"ח בברכות דף ס' דברכה שהחיינו יש רשות לצרך שהחיינו אפילו אם אינה חובה ע"פ מה דאמרין בעירובין דף מ' ע"ב איבעיא להו מהו לומר זמן ברכה ויו"כ וכו' א"ל רשות לא קמבעיא לי כי קמבעיא לי חובה וכו'. הרי דאפילו דבר שאין חובה לומר עליו שהחיינו אע"פ הרשות למי שירצה לצרך עליו שהחיינו ולא נחשב זה כברכה שאינה נריכה יעו"ש שמציא אח"כ ראייה מגמרא ברכות דף ס' שם עיין שם בדבריו הנחמדים. והנה בראייתו מגמרא ברכות דף ס' כיוון לדעתו של האלי' רבה ה"ל, ובראייתו הראשונה מגמרא עירובין דף מ' כיוון לדעת הקדמונים בהגהות אשר"י על הרא"ש בעירובין שם בשם מהרמ"ק עי"ש.

ויו"כ דאיקרו מועד ואיקדוש בעשיית מלאכה לימא וכו', והא חנוכה דלא הכי ולא הכי וקאמר, ומשני משום ניסא. ועיין בפירוש רבינו יונתן לעירובין (על האלפס) בסוף פ"ג שכתב וז"ל אקרא חדתא אמיתה זמן כשאני רואה ודלעת משנה לשנה כשהן מתחדשות אמיתה זמן כ"ש שמתחל יו"ט של ר"ה ויו"כ עכ"ל, א"כ הכי נמי שמתחל הכנס של ימי חנוכה. וע"י ב"י סי' תרע"ו כמה שכתב בשם חסודה אשכנזית דהרואה שצריך זמן צליל א' ולא הדליק וצליל ב' או ג' צליל להדליק אינו חוזר ומצרך סיים שם הטעם דקו"ל זמן אומרו אפילו בשוק וא"ל לחזור ולאומרו על הכוס יעו"ש, ואי כדעת הפר"ח דשהחיינו בחנוכה לא ניתקן אלא על ההדלקה או על הראייה והא דאמרין זמן אומרו אפילו בשוק הריא בזמן דרגל א"כ קשה למה הביא בתשו' אשכנזית ראייה לדיני חנוכה מהא דזמן אומרו אפילו בשוק ה"י לו לומר הטעם כיון שכבר צירך זמן על הראייה הוי כמו שצריך על הדלקה, אלא ע"כ מוכח מזה כמו שכתבתי לעיל לפי דעת המאירי והיכא דאי אפשר בהדלקה. וגם בראייה אומר זמן אפילו בשוק על ע"ס היום גם בלי עשיית המלאכה כמו ברגל רק לכתחלה תקנו כמו ברגל שלכתחלה מסדרו על הכוס של קידוש ובחנוכה מסדרו על ההדלקה והיכא דאי אפשר בהדלקה אומרו בשעת ראייה אצל היכא דאי אפשר גם בראייה אומר זמן אפ"י בשוק כדעת המאירי רק משום דהוא מילתא דלא שכיחא שאי אפשר בראייה לא נקטו הפוסקים דין זה כמו שכתבתי לעיל. וע"י חוק יעקב נ"ה פסח סי' תע"ג סק"א שכתב וז"ל ואם אין לו כוס של יין בשעת הקידוש מצרך זמן צליל כוס רי"ז צ"ג פ' בכל מערבין והוא פשוט בש"ס פ' טולז וערבה וכו"ג מתבאר בה"י חנוכה סי' תרע"ו ע"ש עכ"ל הח"י, ומזה מוכח ג"כ דבחנוכה הדין כמו ברגל לענין ברכה זמן. והנה גבי פורים כתב המג"א סי' תרנ"ב סק"א דמי שאין לו מגילה לא יצרך שהחיינו על משלח מנות וסעודה דזה דבר הנהוג בכל יום ובכל שבת ויו"ט, והגאון מהריע"ץ בספר מור וקיעה שם השיג על המג"א ודעתו דראוי לצרך זמן על היום מפני תקפו של גם שהיה בו וכו'ן דמזמן לזמן קאחי הרי הוא לענין זה ככל מועדי ה' שמצרכין עליהן זמן וזמן לא צ"י כוס דהלכתא אומרו אפילו בשוק ומסיים שם להלכה דשפיר הוא לכתחלה למאן דלית לי מגילה שיצרך שהחיינו יעו"ש. וצרכי יוסף שם הביא כן בשם ר"י מולכו דאף מי שאין לו מגילה יצרך שהחיינו. ובספר משנה ברורה לסי' תרנ"ב הביא סיוע לדעת מהריע"ץ צמור וקיעה מדברי המאירי במ"י שבת לענין חנוכה (דאם א"א לו בהדלקה ובראייה ג"כ מצרך שהחיינו) והוא הדין לענין פורים. ומאמתי גם בסידור התפילה של מהריע"ץ צדוני קריאת מגילה (פרק מגילה ע"פ סימן ו' אות ה') שכתב וז"ל ומי שאין לו מגילה לדידי פשיטא לי דמצרך זמן על כוס בסעודה או אפילו בלי כוס ואף בשוק דלא כמג"א עיין מור וקיעה עכ"ל. וע"י ב"י משנה ברורה שם דאפשר שגם המג"א מודה לדעת המור וקיעה אלא דהוא מייירי שצליה היה לו מגילה וצירך אז שהחיינו וממילא יאל על ע"ס הזמן אלא דביום לא היה לו, אצל אם לא היה לו כלל אפשר דגם המג"א מודה עי"ש ויפה כתב.

והלום ראיתי מה שכתב הגאון ר' שלמה הכהן מוילנא ז"ל בשו"ת מעי חנוכה סי' ע' אות ג' שחמה הלא קו"ל זמן אומרו אפילו בשוק ולמה לא מנינו גבי חנוכה דמצרך שהחיינו אפילו אינו מדליק ואינו רואה כלל ולא מנינו גבי פורים דאם אין לו מגילה וגם אינו משלח מנות דיצרך זמן על ע"ס היום וכתב הטעם לפי שאין להם קדושה כלל ומוחרים בעשיית מלאכה לא שייך לצרך זמן על ע"ס היום רק צעה שמקיים מלות היום, והא דמצרך על הראייה צ"ה י"ל משום פרסומי ניסא השיב לי הרואה ג"כ שיש לו חלק במלאכה, ובסוף ליד דאם לא צירך זמן צליה כלל דצריך בחנוכה לצרך זמן צעה אמירת הלל דהא לא גרע מקריאת המגילה דמצרכין עליה זמן ולחד מ"ד קריאה זו ה"ל לא יעו"ש. ולא הביא מכל ה"ל.

(ה) תבנא לדינא צידון דידן, ביום שנעשה בו גם לכל ישראל ממיתה לחיים ומעצדות לחירות והקבע ליו"ט היינו יום העצמאות, לדעת הפר"ח אין לצרך שהחיינו ולדעת המאירי (שכתב"ח לא ראה

היו ציניהם קטנות ומריבות, הפלירו שיתן לה גט והוא אמר שאינו דחי ואינו רואה ליתן גט רק כמו שכתוב בנישואין היתה צדקה בזה כן הוא יכול ג"כ לפטור אותה בחוקותיהם והוא נשא אח"כ אשה אחרת וגם עמה לאמריקה ולא נודע מקום מושבו והוא עלה נח"י והוא אשה לעיר ורצונה להנשא.

והנה כמעט כל הגאונים דור שלפנינו הסכימו דגשואין אחרים שנעשו צינוריים ערכאותיהם ח"ל כלל גט לדינא, וגם מקלחם שנתעשה להריכו גט מנד חומרה היינו דווקא בגוונא שכל נכ"ד ורק מפני שהב"ד לא רלו נסדר הקידושין מאיזו סיבה מחמת ציון המשפחה או מחמת איסור דרבנן או אפילו מחמת איסור לאו שאין בו כרת והיא מוכרח לעשות נישואין אחרים. אבל צנידון דידן שהוא קוממיסט וכופר ומלעיג על הדת ומומר לכל החורג כולה ואף שהי' לו רצ לא ראה לעשות חו"ק כדמו"י בשאט נפש צודאי אין לחוש כלל שכיון לשם קידושין ציאה מחמת החוקה דאין אדם עושה צעילות צעילת זנות. וכאן עדיף עוצה ממה שכתב בחשו"ה הריב"ש סי' ו' דצודאי לא צעל לשם קידושין דכיון שהתנו (זו טעות הדפוס ונראה ש"ל "שהתחילו" ועיין הריב"ש סי' ה' שכתב צד"ל "וכ"ש צנידון שלך שכבר התחלתם צנידוכין במנהג העמים") צנישואין בחוקות העמים מפי הכומר הרי הוא כאילו פירשו שאין דעתם לשם קידושין כדת משה ויהודים אלא צדרכי עכו"ם שאין צחורת קידושין וגיעין וא"כ אינה כנשואה אלא שיהא אלא כמו פלגש בלא כתובה וקידושין עכ"ל הריב"ש, וכ"כ הרדב"ז בחשו"ה ח"א סי' שני"א ח"ל כיון שנשא אותה בערכאותיהם שוב אינו רואה דת משה וישראל וא"כ איך נחוש שמה צעל לשם קידושין והוא אינו חפץ צחורת קידושין עכ"ל. הרי הריב"ש והרדב"ז דעתם מצחורת שזה לצד שנשא אותה בערכאותיהם הוא גילוי דעת שאינו חפץ צחורת קידושין וכאילו פירש שאין דעתו לשם קידושין כדת משה ויהודים, וקל וחומר בן צנו של ק"ו צנידון דידן שפירש צדדיה שאינו רואה בקידושין ע"פ דת משה וישראל צשום אופן וגם לא צנידושין ע"פ דת ישראל רק ג"כ בחוקות הערכאות, א"כ פשיטא שגם המחמירים צנישואין אחרים צעלמה יודו כאן צנידון דידן שאין לריסה גט כמו פלגש בלא קידושין.

ועי' בית שמואל אה"ע סי' כ"ו ס"ק א' דאם ה"י גלוי לכל שנשא אותה לשם אישות ה"י קידושין צציהא עיי"ש, ודבריו תמוהים מאד שהם נגד דעת הריב"ש הג"ל דמייירי צאנוסים שנישאו צגלוי לשם אישות בחוקותיהם ודברי הריב"ש הוצאו להלכה צשי"ע ח"ע סי' קמ"ט סעיף ו' ולשון המחבר שם אע"פ שמתירחים זה עם זה צכל יום לעיני הכל א"ה להם משום קידושין וכן פסק הרמ"א צא"ע סי' כ"ו ס"א, וגם הב"ש סותר עצמו למ"ש צס"י קמ"ט סק"א בקשותיו על הרמ"א דאם לא נישאת כדן א"כ מביכי תיתי לומר צצועל לשם קידושין, וצס"י בית מאיר על אה"ע העיר צסתירה זו והשיג על הב"ש צס"י כ"ו וסיים וצ"ע כוונתו כי לע"ד היינו פלגש.

וחתה היא ג"כ כוונת הגר"א סי' כ"ו ס"ק ג' יעו"ש היטב. גם יש לנרף עוד לצדדי ההיתר צני"ד את דעת הריב"ש סי' ו' ורדב"ז ח"א סי' שני"א צכלה צכלה לצדדיה אין לחוש צצעל לשם קידושין מטעם א"ה עושה צעילותו צעילת זנות דמאן דלא חייש לאיסור כרת של נדה לא חייש צצעילת זנות. והרב השואל העיר צזה ג"כ צמכתו, אבל דבריו אינם מדוקדקים צמה שכתב "כיון שאכל עריפות וצצילות ואנסה צימי עומאחה ודאי לא עלה על דעתו חשש צעילת זנות", דהא המל"מ צפ"י מגירושין ה"ה כתב לחלק בין דברי הרדב"ז שכתב צגי נדה ונתיחד עמה אפילו ראינו שנצלה ל"ה אה"ע צ"ז כיון צכלאו הכי ה"ל צעילת איסור וצין כך דתמורה דק צ"ז דלא איצט"ל ל"י רק דאתחזק צגי מלקות אבל צצ' צמהות אמרינן לא צציק התירה ולאחולי קמיכוון אף צכלא"ה חייב מלקות על הצהמה התמימה וכתב דבך דתמורה דכ"ו צצ' דברים לכך אמרינן לא צציק התירה משא"כ צדבר אחד צצאחה צציה עבר על איסור נדה צאחה צציה גופא ודאי לא נשמר מאיסור אחר הצא צממת אותה צציה, א"כ מה שאכל עריפות אינו מצרע

והכת"ם ח"ת סי' ג"ה אחרי שהציה ד' הב"ה וצ"ה וצ"ה הרש"א סי' רמ"ה סיים: וצ"ל מ"ש חז"ל צדרכת שהחיינו רשות אינו רשות לצרך צרכה לצטלה אלא כל מי שנהנה צדבר שראוי לצרך עליו אסור ליכנות בלא צרכה אף לזה לריך שיעור וצבול ויש צדכים צצעלה דעתו ויש צדכים כגון קרל צדחתה שחולה צדעת כל אדם לפי דעתו אס נהנה לא צצעלה דעתו ואס אינו נהנה לא יצרך וחייו רשות ומ"מ מי שידע צעלמו שנהנה אין צדכתו רשות אלא חובה ואס יודע צעלמו שנהנה ואינו מצרך הוא חוטא, ולפ"ז כל צדכים שיש ספק צדרכת שהחיינו מי שידע צעלמו שנהנה יצרך ואי אפשר לומר צצעלה דעתו דהא קמן צכלא"ה ספיקא או פלוגתא ה"י וצ"כ כיון שנהנה יצרך לא מספק אלא מודאי כיון שנהנה וציעול דעתו ליכא עכ"ל, ודבריו קולורין לעינים, ועי' תצאות שור סי' כ"ה סוף סק"ד שכתב ג"כ צדרכת שהחיינו מקילים צה עפי לצרך אותה רשות כמ"ש ס"פ צכל מערבץ עכ"ל.

הנה רואים אנו את גדולי הפוסקים האחרונים הב"ה וצ"ה רב"ה והצ"ש והכת"ם כולם סוברים צדרכת שהחיינו לא אמרינן ספק צרכה להקל, וציונו מדעתם לדעת גדולי הראשונים צזה, האחד הוא הריב"ש צחשו"ה סי' תק"ה ח"ל ומה שעתן עיד ואמר דכל שהוא ספק שזה אומר לצרך וזה אומר שלא לצרך עוב שלא לצרך כדי שלא יעצור משום צרכה שאינה לריסה גם זו אינה טענה שכיון שיש טענות ורצונות מספיקות להכריע צדברי האומר לצרך אין זה ספק, ועוד צצמם: עירובין פרק צכל מערבין כי צעינן אי אומרים זמן צרי"ה וציו"כ אמר רב יחודה אלא אקרא צדחתה אמינא זמן ומכדינן רשות לא קא מיצט"ל לי כי קא מיצט"ל לי חובה ומסקנא והלכתה אומר זמן צרי"ה וציו"כ, אלא אפילו: אי אמרינן דלא חובה הוא רשות הוא כיון דמזמן לזמן קאתי דומיא דקרא צדחתה וליכא משום צרכה שאינה לריסה וצ"י עיי"ש. וגם צהנהו אש"ר"י על הר"ש צעירובין פ"ג ס"י וצ"ל וצ"ל לפרש רשות לא קמיצט"ל לי דפשי דרשות קאמר מדקאמר אלא אפילו אקרא וצ"י משמע אי מחמיר על עצמו. מ"י מהרמ"ק, עכ"ל (ועי' פמ"ג ח"ה סי' רכ"ה צא"ה סק"ט וצפתיה שם צצ"ל, "הב"ה ז"ל צס"י כ"ט כתב פלא" ומה נראה שכתב את הב"ה ליחיד צדבר זה, ולא הזכיר גם הא"ה רב וצצאות שור, ואילו ידע שכבר כתבו כן גדולי הראשונים הריב"ש והגהות אש"ר"י לא ה"י מפסק כלל).

ז) העולה מכל זה לדינא, אף כי אין להעיל חובה על כל איש שיהיה לריך לצרך שהחיינו ציום העצמאות, אבל כל מי שרואה לצרך הרשות צידו ואין צזה שום חשש של צרכה לצטלה, וכל מי שידע צעלמו שנהנה ושמח צצחורע של תקומת המדינה ציום ההוא שהוקצב ליו"ע אין צדכתו רשות אלא חובה, ונכון להסמיק צרכת שהחיינו לאמירת הלל, היינו לפני צרכת הלל אס אומרים את ההלל צצרכה (לפי שורת הדין כמו שהוכחתי לעיל) או לפני הצחלת אמירת הלל אס אומרים הלל בלא צרכה.

ידי רצון מלפני השיבן צציון לפקדו צפקודת יושבה ורחמים, וכאשר צצינו לאתחלתה דגחולה כן חכה צולוי לראות צגחולה השלימה צמהרה צימינו צצקוב, כעתירת ידיו ומקורו הדושת"ה צצרכת כע"ס.

משלם ראטה

סימן כב

צ"ה ירושלים ע"ז סיון תש"י.

ע"ד שאלתו של הרה"ג ר' יחזק בוצרמן ג"י מכפר רעננה צעינן האשה העגושה שהכתובה את עצמה צצאקס צחור נשואה צינוריים בערכאות של מדינת רוסיה עם איש אחד שהיה אז חייל חוסי ואח"כ צצוי לעיר וללך וגרו שם צלי חו"ק, והרב הג"ל וגם הרב ז"ק פירד השחדלו הרבה אחר שהצעל אמר שאינו רואה לעשות נישואין צח"ק כדמו"י מפני שהוא קוממיסט ומלעיג על הדת וגם